

คำนำ

การได้เกิดมาเป็นคนในชาตินี้ได้ ถือว่าเป็นความ โชคดีที่เกิดจากภูมิจิตในอดีตที่ได้กระทำความดี “กุศลจิต” ที่สมกับฐานะ ไม่ได้ตกใน “อบายภูมิ” ซึ่งเป็นคติแห่งภูมิที่ไม่เจริญ “ทุกติ” หมายถึง *ที่ไปเกิด อันชั่ว* หรือ *แบบดำเนินชีวิตที่ไม่ดี* นั่นคือ ไม่ว่าชีวิตที่ดำเนินอยู่ในทั้งอดีตในชาติที่ผ่านๆ มา หรือในชาติปัจจุบัน หรือขณะปัจจุบันที่กำลังก้าวเดินไปในอนาคต จะเป็นอย่างไรก็ตาม ผู้ปฏิบัติธรรมต้องเห็นองค์ความรู้ที่เกิดจาก “ปัญญาเห็นธรรม” ที่เนื่องใน “ปฏิจจนสมุปปาต ๑๒” ที่เป็นการเข้าใจลึกซึ้งในภูมิแห่งวิปัสสนา คือ การเห็น (๑) “สาเหตุที่เป็นปัจจัยปรุงแต่งทุกข์” ด้วยการเจริญ “อนุโลมปฏิจจนสมุปปาต” นั่นคือ “อวิชชา” ความไม่รู้จริงในอริยมรรค และ (๒) “การดับสาเหตุแห่งทุกข์” ด้วยการเจริญ “ปฏิโลมปฏิจจนสมุปปาต” นั่นคือ การดับ “อวิชชา” สาเหตุแห่งทุกข์จากอดีต และการดับ “ตัณหา” สาเหตุแห่งทุกข์ในปัจจุบัน

ฉะนั้น คำว่า “อบาย ๔-อบายภูมิ ๔” หมายถึง *ภาวะหรือที่อันปราศจากความเจริญ-สภาพแห่งทุกข์* ได้แก่ (๑) “นिरยะ” คือ *นรก* สภาวะหรือที่อันไม่มีความสุขความเจริญ ภาวะเร่าร้อนกระวนกระวาย (๒) “ดิรัจฉาน โยนิ” คือ *กำเนิดดิรัจฉาน* พวกมีดมัวโง่เขลา (๓) “ปีตติวิสัย” คือ *แดนเปรต* ภูมิแห่งผู้หิวกระหายไร้สุข (๔) “อสุรกาย” คือ *พวกอสูร* พวกหวาดหวั่นไร้ความรื่นเริง ไม่เบิกบานใจ เมื่อภาวะจิตใจตกอยู่ใน “อบายภูมิ ๔” นี้ เรียกว่า “สภาพแห่งทุกข์” [ทุกข์ตา] ที่ประกอบด้วยบริวารทุกข์ทั้งหลาย ได้แก่ “โสกะ-ปริเทวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปายาสะ” ซึ่งหมายถึง (๑) ความโศก (๒) ความคร่ำครวญ (๓) ทุกข์ (๔) โทมนัส และ (๕) ความคับแค้นใจ ย่อมเกิดขึ้นกับผู้ที่ไม่เท่าทัน “อวิชชา-ตัณหา” ที่เรียกว่า “มูล ๒” หมายถึง กิเลสที่เป็นตัวมูลเหตุ ซึ่งกำหนดเป็นจุดเริ่มต้นในวงจรแต่ละช่วง ได้แก่ (๑) “อวิชชา” เป็นจุดเริ่มต้นในช่วงอดีต ส่งผลถึงเวทนาในช่วงปัจจุบัน (๒) “ตัณหา” เป็นจุดเริ่มต้นในช่วงปัจจุบัน ส่งผลถึง “ชรา-มรณะ” ในช่วงอนาคต ให้พิจารณาถึง “อนุโลมปฏิจจนสมุปปาต” ที่มีองค์ประกอบ ๑๒ ประการ ดังนี้

“อนุโลมปฏิจจนสมุปปาต” [ฝ่ายสมุทัยวาร]

กำหนดรู้สาเหตุ [สมุทัยสังข-กรรมปัจจัย]:

(๑) “อดีต ๒” = อวิชชา-สังขาร

(๒) “ปัจจุบัน ๘” = วิญญาณ-นามรูป-สพายนะ-ผัสสะ-เวทนา-ตัณหา-อุปาทาน-ภพ

(๓) “อนาคต ๒” = ชาติ- “ชรา-มรณะ” = “ชรา + พยาธิ [โรครภัย-ไข้เจ็บ] + มรณะ”

กำหนดรู้ผลวิบาก [นิสสันท์-วิปากปัจจัย]:

“โสกะ-ปริเทวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปายาส” = “อุปาทานจันท์ ๕ เป็นทุกข์”

ฉะนั้น ในการปฏิบัติธรรมนั้น “ปัญญาเห็นธรรม” จึงต้องเกิดจากการมนสิการ “กรรมฐาน” – สภาวธรรมทั้งหลายด้วยข้อสรุปทางทฤษฎีในหลักธรรม “ปฏิจจนสมุปปาต ๑๒” ที่เรียกว่า “ปัญญา ๓” หมายถึง “ความรอบรู้-รู้ทั่ว-เข้าใจ-รู้ซึ่ง” ทั้ง ๒ ฝ่าย ได้แก่ (๑) “ปัญญาสามัญ” กับ (๒) “ปัญญาวิปัสสนา” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(๑) “**ปัญญาสามัญ**” ที่ประกอบด้วย (๑) “**จินตามยปัญญา**” (ข้อ ๑ ในปัญญา ๓) หมายถึง ปัญญาเกิดจากการคิดพิจารณา ปัญญาสืบแต่ “**โยนิโสมนสิการ**” ที่ตั้งขึ้นในตนเอง คำว่า “**โยนิโสมนสิการ**” หมายถึง ทำในใจโดยแยบคาย รู้จักคิดพิจารณาหาเหตุผลโดยถูกวิธี รู้จักคิดพิจารณาให้เห็นเหตุผลและคุณโทษในสิ่งที่ได้เล่าเรียนสดับฟังนั้น จับสาระที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ แต่โดยสรุปคือเป็นปัจจัยทำให้เกิด “**สัมมาทิฐิ**” ฉะนั้น คำว่า “**โยนิโสมนสิการ**” หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น โดยทำในใจโดยแยบคายมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหา นั้นๆ ออกได้ และให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย และประกอบด้วย (๒) “**สุตมยปัญญา**” (ข้อ ๒ ในปัญญา ๓) คือ ปัญญาเกิดจากการสดับเล่าเรียน ปัญญาสืบแต่ “**ปรโตโฆสะ**” หมายถึง เสี่ยงจากผู้อื่น การกระตุนหรือชักจูงจากภายนอก คือ การรับฟังคำแนะนำสั่งสอน ศึกษาค้นคว้า หากความรู้ สันทนาซึ้งถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับสัทธรรมจากท่านผู้เป็น **กัลยาณมิตร**

(๒) “**ปัญญาวิปัสสนา**” ที่เกิดจาก “**ภาวนามยปัญญา**” (ข้อ ๓ ในปัญญา ๓) หมายถึง ปัญญาเกิดจากการปฏิบัติบำเพ็ญ ปัญญาสืบแต่ปัญญาสองอย่างแรกนั้น แล้วหมั่นมนสิการในประคาสภาวธรรมทั้งหลายในการเจริญภาวนา ได้แก่ (๑) “**สมถภาวนา**” คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ การฝึกสมาธิ ได้แก่ “**ฌาน ๔-รูปฌาน ๔**” กับ (๒) “**วิปัสสนาภาวนา**” คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง หรือ การเจริญปัญญา ได้แก่ “**โสฬสญาณ-ญาณ ๑๖**”

ฉะนั้น กระบวนการคิดและวิธีปฏิบัติ นั้น เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเข้าใจถูกต้อง คือ การเกิด “**ปัญญาเห็นธรรม**” ที่เรียกว่า “**สัมมาทิฐิ**” ด้วยหลักธรรมหรือทฤษฎีที่ถูกต้องตาม “**กฏธรรมชาติ**” นั่นคือ “**ปฏิจจนุปบาท ๑๒**” ซึ่งปัญญาดังกล่าวนี้ **มนุษย์ทุกคนสามารถเข้าถึงได้** ด้วยความเพียร “**วิริยะ**” และความอดทน “**ขันติ**” ที่พร้อมด้วย (๑) “**เมตตธรรม-เมตตาคจิต**” คือ ความรัก ความปรารถนา แผ่ไมตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า หรือ “**เมตตากรุณา**” คือ “**เมตตา**” และ “**กรุณา**” ความรักความปรารถนาดีและความสงสารความอยากช่วยเหลือปลดเปลื้องทุกข์ [ข้อแรกในเบญจธรรม = ความดี ๕ อย่าง ที่ควรประพฤติ คู่กัน ไปด้วยกับการรักษาเบญจศีล] และ (๒) “**ปัญญา**” คือ มีเหตุผลรู้จริง เพราะฉะนั้น **แนวทางประพฤติปฏิบัติ อริยธรรม** [อริยศีล-อริยสมาธิ-อริยปัญญา-อริยวิมุตติ] นั้น เพื่อให้เข้าถึง “**พุทธคุณ ๓**” ที่เกิดในตัวบุคคลผู้เป็น “**อริยบุคคล-พระอรหันตจีณาสพ**” ได้แก่ (๑) “**ปัญญาคุณ**” (๒) “**วิสุทธิตคุณ**” และ (๓) “**กรุณาคุณ**” ตามลำดับ หรือให้เข้าถึง “**ภาวะแห่งพุทธะ**” ได้แก่ (๑) “**ผู้รู้**” คือ ผู้ประกอบด้วย “**อริปัญญา**” นั่นคือ ปัญญาอันยิ่ง ได้แก่ สัมมาทิฐิ-สัมมาสังกัปปะ (๒) “**ผู้ตื่น**” คือ ผู้ประกอบด้วย “**อริศีล**” นั่นคือ ศีลอันยิ่ง ได้แก่ สัมมาวาจา-สัมมากัมมันตะ-สัมมาอาชีพะ และ (๓) “**ผู้เบิกบาน**” คือ ผู้ประกอบด้วย “**อริจิตต์**” นั่นคือ จิตอันยิ่ง ได้แก่ สัมมาวายามะ-สัมมาสติ-สัมมาสมาธิ โดยเรียกสามัญว่า “**มัชฌิมาปฏิปทา**” แปลว่า “**เส้นทางสายกลางแห่งปัญญา**” ที่ประกอบด้วย ๓ ลักษณะ (๑) **เริ่มต้นด้วยปัญญา “อริปัญญา-ปัญญาอันยิ่ง”** (๒) **ดำเนินด้วยปัญญา “อริศีล-ศีลอันยิ่ง”** (๓) **นำไปสู่ปัญญา “อริจิตต์-จิตอันยิ่ง”** ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานแห่ง “**อริยมรรคมีองค์ ๘**” อันเป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่ทำให้เป็นอริยบุคคลได้อย่างแท้จริง.